

Kostnader: Redusert melkekvote vil gi lavere melkeinntekter og derfor må vi se nærmere på optimalisering i produksjonen, skriver Harald Volden.

Faglige utfordringer når melkevolu- met reduseres med 100 millioner liter

Med en nedgang på 100 millioner liter melk vil det bli behov for mindre fôr til kua. Redusert avdrått og bedre grovfôr kvalitet er viktige tiltak for å sikre utnyttelsen av egne arealressurser.

FAGARTIKKEL

Harald Volden, sjef for forskning, innovasjon og fagutvikling i Mimiro og professor II ved NMBU

Som alt annet landbruk er det norske bestemt av naturgitte forhold. Om lag tre prosent av det norske landarealet er dyrket mark, og 4,8 millioner dekar benyttes til grasproduksjon. Selv om noen mener noe annet, er det ikke tilfeldig at 60 prosent av dyrkamarka vår benyttes til grasproduksjon. Det er i hovedsak geografisk, topografisk og klimatisk bestemt. I tillegg kommer beiteressursene som hovedsakelig ligger i grasområdene. Det betyr at Norge er et grovfôrland og derfor står de grovfôrbaserte husdyrproduksjonene sentralt i vår landbruks- og matproduksjon. Samtidig går det aller meste av kornet vårt til husdyra, noe som innebærer at norsk landbruk i hovedsak er produksjon av fôr.

Melkekua står i en særstilling. Ho spiser 42 prosent av grovfôret og 43 prosent av kornet vi dyrker. Ho er en effektiv energiutnytter og omformer næringsstoffer som ikke kan utnyttes av oss mennesker til høyverdi protein og energi. Eksempelvis øker verdien av protein i gras med 450 % når det blir raffinert av kua til menneskeføde.

Norsk melkeproduksjon står overfor en stor utfordring. Utfasing av eksporten av Jarlsberg vil redusere melkevolumet vårt med om lag 100 millioner liter. Sammen med endringene i forbruket, kan den enkelte melkeprodusent fort ende opp med en reduksjon av produksjonen med 10–12 prosent. Hva betyr så en nedgang på ti prosent i forhold til fôrforbruk og arealbehov, og hvordan skal vi tilpasse oss sett i lys av lavere

produksjonsinntekter og økte omsetningskostnader?

Siden 2002 har det vært en jevn økning i melkeavdrått. Den norske kua har nå en gjennomsnittlig avdrått på 8200 kilo energikorrigert melk (EKM). Avdråttøkningen er først og fremst et resultat av at kyrne spiser mer kraftfôr, noe som går tydelig fram av figur 1. Opptaket av grovfôr har vært marginalt økende, og 80 prosent av avdråttøkningen har skjedd ved økt bruk av kraftfôr. Samtidig vet vi at andelen norske råvarer i kraftfôret har gått ned og ligger i dag på i gjennomsnitt 60 prosent. Det betyr at norsk melkeproduksjon i økende grad har vært basert på utenlandske arealer.

Den norske kua spiser grovfôr tilsvarende 2,1 millioner dekar og 760 tusen tonn med kraftfôr, noe som tilsvarer 1,2 millioner dekar med norsk korn (beregninger er basert på tall fra årene 2015, 2016 og 2017). Med en nedgang på 100 millioner liter melk vil det naturlig nok bli behov for mindre fôr til kua. Som nevnt vil grovfôrbehovet reduseres med om lag 134 000 dekar og kraftfôrbehovet med om lag 55 000 dekar norsk korn.

Spørsmålet blir da, hva skal vi gjøre med dette arealet? En mulighet er å utnytte friggitt fjøs plass til kjøttproduksjon og dermed utnytte egne grovfôrressurser til det. Et annet og vel så viktig fokus kan være å redusere melkeytelsen og samtidig forbedre grovfôr kvaliteten og dermed øke grovfôropptaket. Det vil opprettholde behovet for grasarealer, og samtidig opprettholde ku-tallet, og dermed sikre antall kalver til kjøttproduksjon. Nøkkelen ligger derfor i hvordan vi skal sikre utnyttelsen av graset.

Grovfôret er melkebondens viktigste res-

surs. Det er nært knyttet til forvaltningen av gårdens arealressurser og til besetningsgrunnlaget. Verdien og utnyttelsen av graset er i stor grad bestemt av fordøyeligheten da det er avgjørende for energi- og proteinverdien, samt grovfôropptaket. Analyser av grassurfôr over en periode på sju år (mer enn 55 000 analyser) viser en gjennomsnittlig fordøyelighet på 71,3 prosent med liten variasjon mellom årene (69,5–72,5 prosent).

Mellom besetninger er variasjonen betydelig større, og for prøver av førsteslått varierer fordøyeligheten mellom 58–83 prosent (gir 20 prosent variasjon i energiverdi og 30 prosent i opptak). Høyere fordøyelighet vil også gi rom for høyere andel norsk korn i kraftfôret. 1,5 prosentenhet høyere fordøyelighet reduserer behovet for et proteinfôr (eks soya, raps) i kraftfôret med 1-prosentenhet. En bedre grovfôr kvalitet vil derfor være viktig for å utnytte de norske arealressursene enten vi snakker om gras eller korn. Figur 2 viser hvordan fordøyeligheten av grassurfôr påvirker melkeytelsen (basert på en serie nordiske forsøk). Melkeytelsen øker med økt fordøyelighet, men avtar med økt kraftfôrmengde.

Figur 2 og 3 viser hvor viktig det er å tilpasse kraftfôrnivået til grovfôr kvaliteten for få god utnyttelse av grovfôret. Hvis vi skal oppnå en økning i grovfôrets fordøyelighet, må vi utvilsomt gjøre endringer i grovfôrstrategiene på den enkelte gård. Både data fra Kukontrollen og fra flere forskning- og utviklingsprosjekter, viser at det er betydelig potensial.

Vi må høste ved et tidligere utviklingsstadium, øke antall høstinger, ta i bruk grasarter og sorter som tåler hyppigere høstinger, riktig gjødsling og plantevern, og vi må se på alternative metoder for fornying av eng. Grovfôr analysene viser at grovfôr kvaliteten er en besetningseffekt, uavhengig av geografi. Noen får til god grovfôr kvalitet år etter år. De beste har en tydelig strategi.

I prosjektet Grovfôr 2020 er det gjennom-

ført økonomiske analyser av grovfôrproduksjonen på 200 melkebruk fordelt over store deler av landet. I analysen hvor arbeidskostnader, faste og variable kostnader inngår, samt arealtilskudd, er gjennomsnittlig grovfôrpris 2,75 kr per FEm, med en variasjon fra 1,40 til 4,50 kr per FEm mellom bruk. 90 prosent av brukene hadde en grovfôrpris lavere enn kraftfôrpris, og demonstrerer at mange melkeprodusenter har mulighet til å produsere et grovfôr med lavere kostnad enn kraftfôr.

Et problem er at mange melkeprodusenter ikke vet hva grovfôret koster og hvilke poster som har størst betydning for kostnaden. For mange melkeprodusenter vil det være økonomisk lønnsomt å bytte ut én fôrenhet kraftfôr med én fôrenhet grovfôr. Økt grovfôrandel vil være viktig for å bedre det økonomiske resultatet. Grovfôr 2020 bekrefter dette.

I styringsverktøyet Eana ku (tidligere Tine Bedriftsstyring) er det visning av besetningens grovfôropptak (figur 4), uttrykt som MJ/ku/dag (se under fanen bedriftsstyring og styringspanel i Eana Ku).

En analyse viser betydelig variasjon mellom besetninger i (55–110 MJ). Sammen med kg kraftfôr per 100 kg melk, er dette to viktige målvariabler når en ønsker å sette mer fokus på grovfôret.

I et framtidsperspektiv er det viktig å utnytte jordbruksarealene våre for å sikre tilstrekkelig matproduksjon, tilpasset de naturgitte forholdene. Det er en viktig forutsetning for legitimiteten til norsk matproduksjon. Norsk melk- og storfekjøttproduksjon er bærekraftig forutsatt at produksjonene i hovedsak er basert på norske arealressurser, spesielt de som ikke er i konkurranse til direkte dyrking av menneske-mat.

En økning i melkeavdråten samtidig som det blir større besetninger, betyr at grasarealer i Norge blir byttet ut med mer importert kraftfôr. Risikoen er at grasarealer går ut av drift og gror igjen. Den risikoen blir nå ytterligere forsterket med en reduksjon i melkeproduksjonen.

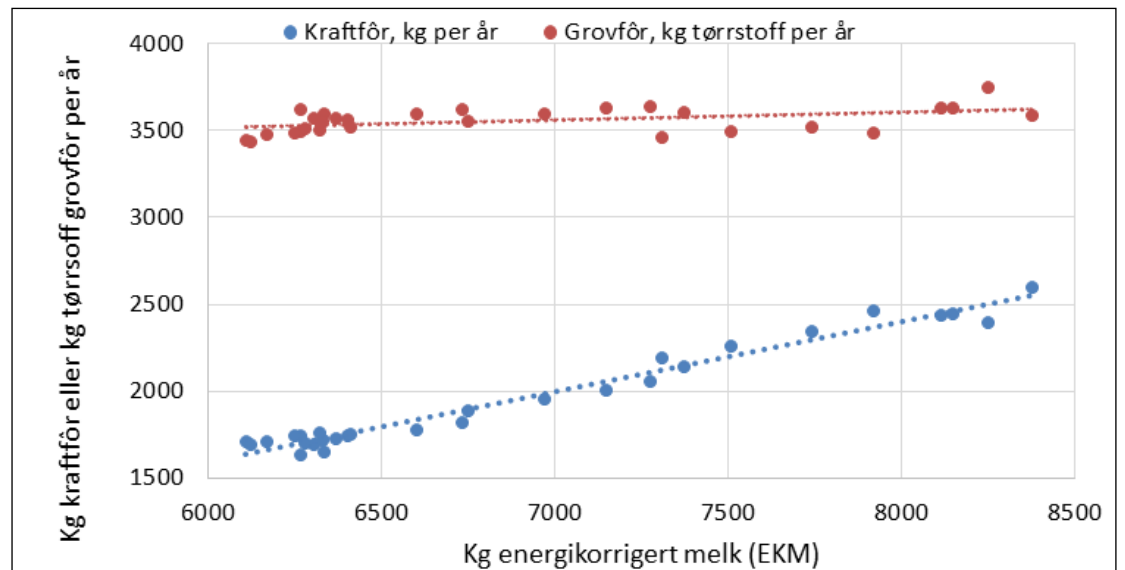
Derfor er det helt avgjørende at vi framover klarer å ha fokus på økt utnyttelse av grasressursene. Min påstand er at om vi skal lykkes med å ta vare på våre grasarealer, må vi fokusere på følgende:

- 1) Reduksjon i melkeavdråten på 500 kilo per ku/år ved å redusere kraftfôrmengden.
- 2) Bedre grovfôr kvalitet for økt grovfôropptak.
- 3) Reduserte grovfôrkostnader.

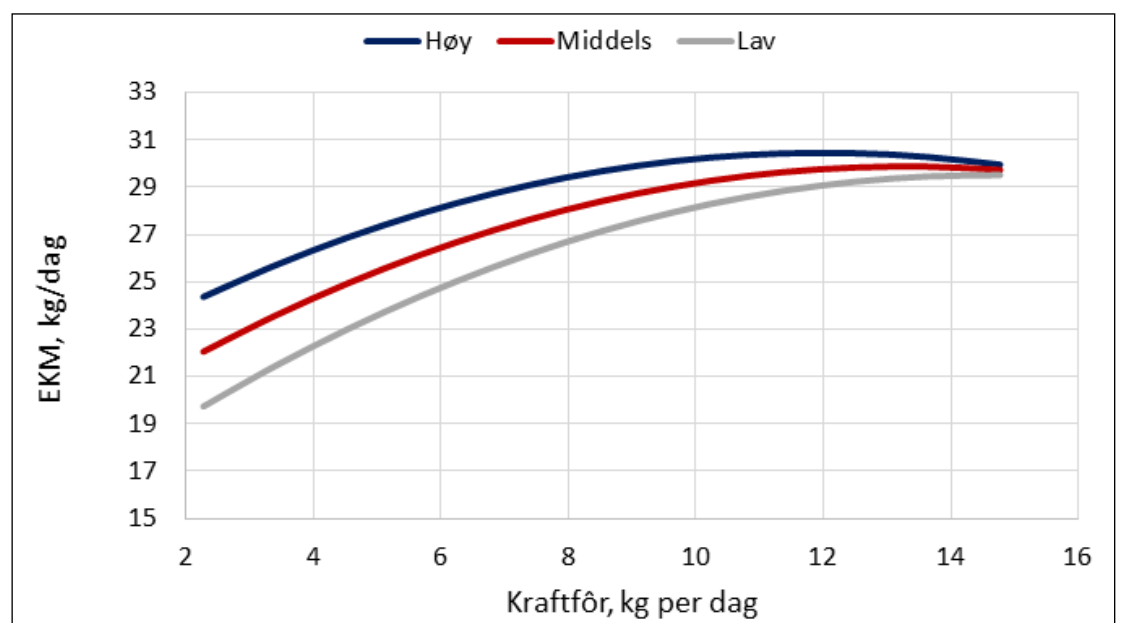
Mangler evne og vilje til å bruke kunnskapen. Jeg har arbeidet med forskning og utvikling innen norsk melkeproduksjon i over 30 år. Jeg har skrevet 100-talls fagartikler om fôring, grovfôr, fôrutnyttelse, klima og bærekraft, og holdt over 800 foredrag/fagmøter for norske melkeprodusenter. Jeg vet at vi ikke står overfor enkle løsninger, men min klare oppfatning og erfaring er at skal vi opprettholde utnyttelsen av våre fôrressurser så trengs betydelige holdningsendringer og vilje til å ta i bruk den kunnskapen vi besitter.

Samtidig må vi også være villige til å se på virkemiddelbruken. Med dagens digitale løsninger er det fullt mulig å premiere de som har høy utnyttelse av grovfôr og nasjonale fôrressurser.

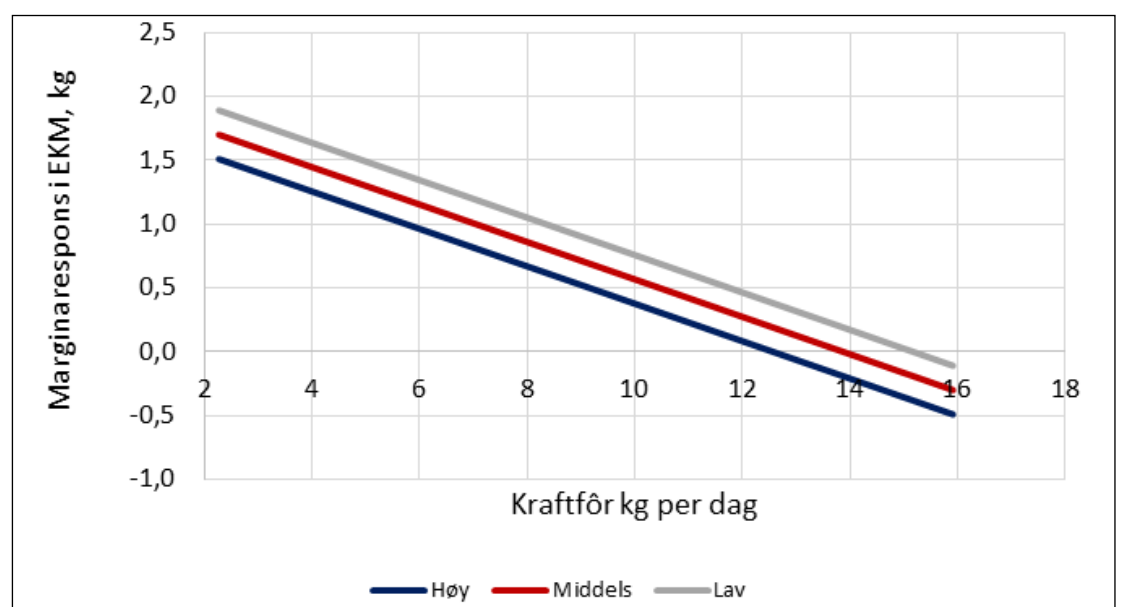
Min påstand er at vi ikke mangler kunnskap, men vi evner ikke, eller har vilje til å ta kunnskapen i bruk. Prosjekt Grovfôr 2020 er et godt eksempel på det. Mål og tiltak må være økonomisk drevet. Vi har så mye dokumentasjon på at alle har noe å hente på kostnadsoptimalisering. Redusert melkekvote vil gi lavere melkeinntekter. Derfor må vi fokusere på produksjonsoptimalisering hvis vi skal opprettholde økonomien i melkeproduksjonen. Spørsmålet blir hva kan den enkelte melkeprodusent gjøre, og hva kan fellesskapet gjøre for å kompensere for nedgangen i inntekter. Uansett vil vi ende opp i flere krevende tiltak som vil gi utfordringer for den enkelte melkeprodusent. Det vil også kreve mer samordnet rådgiving for å sikre helhetlig fokus og vurdering. ■

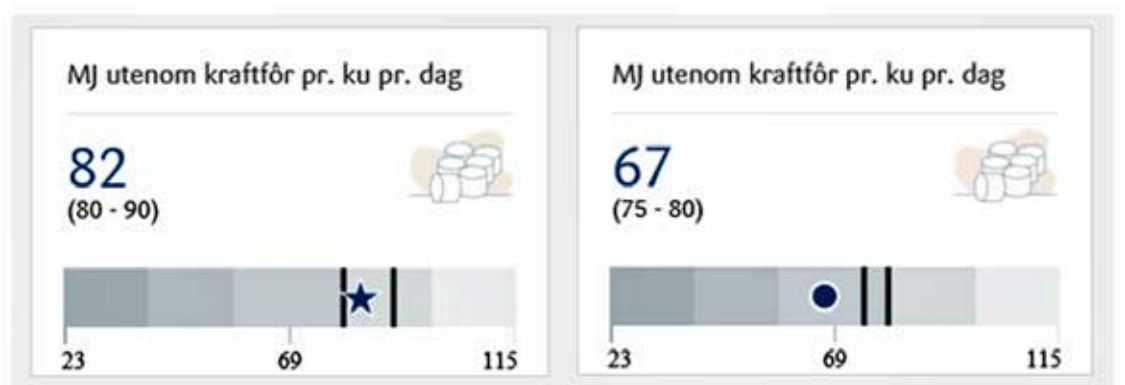
Figur 1: Sammenheng mellom melkemengde og kraftfôr- og grovfôropptak i norsk melkeproduksjon fra 1990 til 2018

Figur 2: Sammenheng mellom kraftfôrmengde og melkeytelse (EKM) ved tre ulike fordøyeligheter av organisk stoff i grovfôret. Høy = 75 %, Middels = 70 %, Lav = 65 % fordøyelighet.

Figur 3: Marginalrespons i melkeytelse ved øke kraftfôrmengden med 1 kg ved forskjellige kraftfôrmengder og fordøyelighet i grovfôret. Høy = 75 %, Middels = 70 %, Lav = 65 % fordøyelighet.

Figur 4: Beregnet grovfôropptak (MJ utenom kraftfôr) i to melkekubesetninger. Tall hentet fra Eana ku.